

Той, хто йде за кимось, ніколи не прийде першим.
Леонардо да Вінчі

*Що в цій осінній пільмі радує подих?
Стрілки переведеш, немов поміняєш сходи.
Вийдеш у інший час, в іншу свободу й епоху,
Наче втік уночі з родинного переполоху.*

Світлана Короненко

Розділ перший

Якщо хочеш щось зіпсувати, зіпсуй спочатку. Мені це пречудово вдалося — я після школи задрімав на двадцять п'ять років. Раз — і заснув. Але зовні все було окей. Зовні здавалося, що я не спав: утікав разом з гопотою темними дворами й неосвітленими скверами від ментів, коли вони робили облаву на іподромі, носив пачками гроші Еду Хезерлі на квартиру біля Хрещатика, вгинаючи голову від тіней, що могли тріснути арматурою по шиї. Закохувався, зливався в екстазі, грішоводив, клявся, але не каюся. Словом, був бовдуром, що не осмислював свого життя.

Так і стукнуло сорок два роки. Фініта, дзвінок прозвенів на перегоні, поїзд червоним ліхтарем мигнув, а я все ще уявляв себе перспективним хлопцем, який от-от спалахне нечуванним успіхом. Розгорнеться та й загуде, всі здивовано поглянуть і захоплено заплодують.

Мама мене недовчила. Вона вчителька української мови й літератури. І цим все сказано. Така

дисциплінована й совісна, що просто соромно поруч із нею стояти. Настасія Андріївна Холоденко, найкращий педагог школи і міста. Гляне на мене суворими очима крізь окуляри й першим ділом викликає: «Холоденко, йди відповідати!». У класі двадцять вісім сірих мармиз, а вона мене тягне до дошки, щоб описав соціально-психологічні риси Чіпки або розповів, як правильно відмінювати кількісні числівники.

«Холоденко, йди до дошки!» — дразнили мене малолітки в школі. Кого ловив, давав такого ляща, аж булька вискакувала.

Ніхто не міг мене захистити, бо тато десь пропав. Коли мені було два роки, поїхав на полювання і не повернувся. А разом з ним пропали ще два чоловіки з нашого містечка. То була мутна і загадкова історія, про яку довго розповідали, яку розслідувала міліція, але з часом вона втонула в людській пам'яті, як тоне все, що з нами відбувається. Пам'ять — штука хитра, залишає нам тільки те, що подобається, а решту викреслює, поправляє, переставляє місцями, як сувора вчителька неправильно написані складнопідрядні речення. Пам'ять вибаглива й підступна, забирає те, що тобі важливе, а підсовує те, що несуттєве, поверховє. Як еквілібрист, грається нашими спогадами, створює паралельні реальності й водить ними.

Залишилась тільки дата — 22 вересня 1978 року, коли тато, зібравши мисливське спорядження, поцілував маму, сів у «жигулі» начальника АТС Дмитра Вербицького та поїхав полювати на озеро Біле. Ця калюжа із зарослими берегами від нас рівно за

вісімдесят дев'ять кілометрів. Звідси виїхав, а туди не доїхав. По правді кажучи, я глибоко не цікавився історією зі зникненням тата. Так сталося, тато пропав, і не треба тієї теми торкатися, щоб не виникали питання без відповідей, які чіпають за серце. Доволі часто я ловив тужливий погляд мами. Вона дивилась на батьків портрет.

Відразу до Чіпки мене погнала в крайнощі. Я вступив до Інституту нафти і газу, хоч мені було однаково: підійшов би й кулінарний технікум. Через семестр навчання покинув, бо знайомі хлопці звабили поїхати на Памір, здолати пік Леніна, який місцеві таджицькі патріоти перейменували на пік імені Абу Алі ібн Сіна. Там зламав ногу й довго лікувався, проклинаючи свою нерозбірливість у захопленнях. «Ех, слабак!» — пожалів мене Богдан Павлецький, керівник альпіністського центру, який сходив уздовж і впоперек Тибет, Гімалаї, Кавказ, Альпи та інші Кордильєри. В його очах горіли безумні вогники, що могли запалити будь-кого. Обвітрені, аскетичні щоки, сухі від морозів і вітрів губи, пронизливий погляд, що пробирає до кісток, гіпноотично діяли на дівчат, які шукали романтичного кохання. Дівчата так само не любили Чіпку, як і я, бо летіли до загартованого Богдана, ніби метелики на вогник.

Викинувши через три місяці тростину, якою підпирав покалічену ногу, я вирішив, що добре було б здобути робітничу професію. Роботяги скрізь потрібні, як би не мінялась суспільна кон'юнктура. Запас, так би мовити, не зашкодить. Тут мені підвернувся однокласник Валерій Кравець, який

із захопленням розповідав, що вчиться на токаря, а це оригінальний фах. «Уявляєш, ріжеш метал різцем, як масло ножем», — ділився враженнями зі мною.

Він не жартував. Токар таки справді ріже метал, як масло. Я сам перевірів. Спочатку навіть захоплювався. З грубої болванки на твоїх очах випірнає філігранна деталь, накреслена конструкторами. Щоправда, мені ніколи не вдавалось дотриматись до мікрона розмірів, а точність у деяких сферах — найперша вимога. Через півтора року начальник Олексій Гризоглазов, який вічно бігав по цеху в обвислому синьому халаті з кресленнями і штангенциркулем, нарешті виповів заповітне: «У тебе, Холоденко, руки із задниці ростуть. Ти помилка природи. Ніколи розмірів не дотримуєшся!». Там були ще фрази, які не перекладаються на звичну мову, тож я їх пропущу з поваги до вчительських зусиль мами. На цьому ми лагідно погодили: я йду мити від шмаровидла і суспензії руки, що не звідти ростуть, а він мені дає гарну рекомендацію на всі чотири сторони.

В Емськ повертатись не хотів, тож прямим курсом полетів у столицю. В Емськ повернешся, зразу почнуть розпитувати: ким став, чого добився. Провінційне примірювання і зважування, гра гонору й марнославства. Не люблю цих знуджених поглядів, які шукають, за що зачепитись і кому обсмоктати кісточки.

Мама поклала на своєму робочому столі, за яким перевіряла шкільні зошити й готувалась до уроків, портрет тата. Тато всі ці сорок років за нею

і спостерігав. У нашому домі рідко бували чужі чоловіки. Тільки з крайньої потреби — щось відремонтувати чи занести. Мама скрізь відчувала татів погляд і була вірна йому.

Дядько Борис, татів брат, який мешкає в Одесі, порадив мені податися в столицю, там у нього проживав друг Ед Хезерлі, український грек, дуже винахідливий на несподівані проекти. «В Одесу не їдь, тут загнешся, — обірвав моє бажання податися до моря дядько. — Одеса — дуже дороге місто». Як він сам виживав у дорогому місті, татів брат не розповідав. Він виробляв із колегами верстати з програмно-числовим управлінням і продавав їх в Іспанію. Тоді ми ще могли виготовляти конкурентну продукцію.

Ед Хезерлі чекав мене в кафе на розі Лютеранської. Чоловік мав сорок п'ять років і важку задишку, курив кубинську сигару й пив уже третє горнятко кави. У білих штанях та солом'яному брилі, Ед виглядав, як молодий денді, який випадково залетів із Парижа та нудьгував у пошуках розваг. На його вдоволеному обличчі з вусиками, що стирчали приклеєною щетинкою, грала лінива усмішка. Проте очі прискіпливо і допитливо оглянули мене.

— Хелло! — привітно помахав Ед і показав, щоб я присідав за столик. — Як ся маєш?..

Я детально почав розповідати про свої справи та рекомендації дядька Бориса. Тоді ще не знав про американський стиль спілкування: про що-небудь, аби лише зав'язати розмову. Про погоду: «Ух, ти! Сьогодні чудовий день». Про роботу: «У мене

гнучкий графік. І сам я гнучкий та мобільний. Усім це дійсно подобається». Про захоплення: «Я вчусь грати на гітарі за самовчителем». Якби я знав про це, то зразу би так і сказав: «I can't imagine my life without horse riding»¹. Мати мене вчила не тільки рідної, але й англійської, бо вважала, що її синок має бути освіченим та просунутим. Натомість я почав нудно розповідати про чергову поразку, яку дістав на робітничій ниві, про необхідність десь прилаштуватись, аби не пропасти.

— Юрію! Ти сам себе чуєш? — заклацав перед моїм носом пальцями київський денді. — Каву будеш пити? Чи, може, чогось міцнішого?..

— Каву можна. І трохи коньячку, — відповів я тремтливим голосом.

— О! Це я розумію! — підтримав Ед і замовив два горнятка кави та по п'ятдесят коньяку. — Розкажуй! Що вмієш і на що згоден...

— Вмію небагато. Згоден на все, — випалив я, не задумуючись.

— Чудова відповідь. І головне — універсальна. Молодь зараз цього не розуміє. Зразу виказує амбіції. Мій френд Боря про тебе багато говорив, — пахнув на мене димом сигари Хезерлі. — Птиця Говорун кмітлива і куди попало дзьоб не соває... Мій френд Боря абищо до мене не пришло. Ти хто йому? Племянник?.. Тепер про родичів не дбають. Тепер родичів оббирають...

¹ Не можу уявити свого життя без верхової їзди (англ.). (Тут і далі примітки автора).

Я зауважив його схильність говорити алегорично, ніби вичитаними в книжці цитатами. Або це він сам так формулював свої речення, щоб видаватись освіченим та глибоким. Хоча в очах нерідко в нього проблискував відчай, ніби у розумного і невиліковно хворого чоловіка, який марнує виділений йому час на дрібниці.

— Я відкритий до пропозицій, — пробурмотів йому, сховавши носа у філіжанці з кавою.

— Пропозиція проста і зрозуміла, — нарешті оцінив мої здібності Ед. — Підеш до мене букмекером. Чи, може, хочеш продавати лотерею «Спортлото»?.. Гроші не пахнуть, особливо, якщо їх багато...

Його щетинисті вусики знову пухнули на мене димком.

— Чи в тебе інші амбіції? — уточнив наостанок дядьків друг.

Інших амбіцій я не мав, хоча мушу сказати, що Ед виявився людиною слова. Такі люди іноді втілюють свою нерозтрачену добродішність, допомагаючи слабшим. Згодом за три роки він мені допоміг вступити на факультет журналістики Київського університету. Чим саме посприяв, я так і не зрозумів, може, тим, що відірвав від свого непевного бізнесу і вберіг від тюрми. Екзамени я добре склав — далася взнаки багатолітня мамина муштра. Вона не раз казала, що в мені спить розум, та ніяк прокинутись не може. А до того часу, до навчання, я справно приймав ставки від легковірних громадян на іподромі Хезерлі. Моє завдання було — прийняти ставки і вчасно повідомити Еда, на якого коня найбільше

мітять. І так ставалося, що та шкапина була проклята, обіцяла багато, але несподівано приходила другою або третьою. Всі у прольоті, тільки якийсь друг Еда (їх було зо трое-четверо, вони часто не світились, але я їхні пики вивчив за кілька тижнів й на зло підморгував), який поставив на іншого коня, вигравав банк. Спосіб давно випробуваний, засвідчений гербовими печатками відомих ветеринарів, яких на вимогу азартних гравців не раз просили розібратися. Нема чого біситись. Шкапина на той час фізіологічно була не готова до переможного ривка. Пошкодила на останньому крузі праву передню кінцівку чи її на льоту схопила гостра кишкова колька. Всі задоволені, всі аплодують. І мені перепадало з того навару.

Років через два Ед завітав до мене у вузьку конторку, важко плюхнувся у рипуче крісло, запалив сигару й задумливо погасив. Не йшла, дим душив його, бронхи підводили. Так і до астми недовго. Але Ед не міг покинути шкідливу звичку, коли не курих, то нюхав сигару, проводив нею по щетинці вусів, ніби той тютюн допомагав йому комбінувати нові проекти.

— Юрію, тобі не здається, що ми топчемося на місці? — афористично запитав мене, як перевіреного друга.

— Я б так не сказав. Маєте причал на Дніпрі, яхту і квартиру на Хрещатику...

— Ет!.. Я не про те! — скривився мій начальник. — Нема драйву. Відстаємо від життя...

— Хочете колоти допінгом коней чи жокеїв? — нахабно уточнив я.

— Хочу видавати газету! — випалив роздратований Ед. — Чому мене така думка раніше не навідала?.. Це ж відмінний хід! Замість того, щоб непродуктивно оголошувати по місцевих гучномовцях... Можна про все написати в газеті. Ти знаєш святу силу друкованого слова? Ні, не знаєш!.. Люди вірять газеті, як останній інстанції. Орлик відстав від Бурої, бо невдало стартував. Але через три забіги він своє надолужить, адже має потенціал. Сатрап набирає сил й ось-ось вдарить головою у дзвін. Полюбуйтеся молодим лідером — надія розчарованих глядачів рисак Давид. Результати забігів, порівняльні таблиці. Цікаве про коней. Харчування жеребців і лошиць — у чому різниця. Атмосфера конюшні... Запах... Це ж цілий світ! Про нього можна розповідати без кінця... Ми мусимо вийти за межі іподрому.

— Виходьте. А при чім тут я? — не міг зрозуміти мети його візиту.

— При тім... Ти будеш редактором цієї газетки, — тицьнув у мене сигарою Ед. Так роблять конкістадори, наказуючи розстріляти упійманого туземця. — Назвемо її... Назвемо «Перегони з вітром». Як тобі?.. Динамічно? Мені подобається...

— Ви мене забираєте з каси? — я образився й сумно зітхнув.

— Я тебе забираю з... протягу. Потім будеш дякувати, — звівся Хезерлі, безапеляційно фиркнув і поволік за собою хвилю запаху кубинського тютюну. — Перебазовуйся у мій офіс. Там уже тебе чекає комп'ютерна техніка.

Вигадка Еда мене приголомшила. Яка муха його вкусила? Робити газету? Це ж не пироги пекти. Та й до пирогів потрібен талант. І не метал різати, як масло. Я ніколи цим ділом не займався та й рожевого уявлення не мав, з якого боку підступитись. Проте природна кмітливість мене не підвела. Першим ділом найняв підкованого технаря, який взяв на себе верстку та оформлення газети. За мною залишались тексти й ілюстрації. І тут у мене вийшло, бо раптом знадобилась мамина наука про складнопідрядні речення.

Скільки вона мені їх удовбувала у мозок! Писати, чорт забирай, виявилось цікаво. Я іноді поринав у текст бездумно й стихійно, не знаючи логічного завершення, але, попри всі сюжетні кульбіти, завжди падав, як кішка, на чотири лапи. Фінал моєї писанини надихав. Публікації виходили захопливі й жваві, як і належить місцю, де голосно дзвенить монета. Ед сидів у своїй ложі з газетою і м'яко поглядав на мене, як батько, який відкрив таланти у сина. Газета йому подобалась, хоч я скоротив її назву — «Перегони». Навіщо розжовувати?.. Чи додавати романтики?.. Романтика у такій справі не допомагає. Тут потрібен твердий чоловічий розрахунок і трохи веселої вдачі.

Купка пацанів щосереді прибігала, розхапувала свіжий тираж і за пару гривень роздавала біля входів у метро. «Перегони» раптом з'явилися у людських течках і портфелях, на робочих місцях і на столиках у кафе, у залах очікувань і в дбайливих руках торговок з Бесарабки, заповнили сміттєві урни і забіліли під ногами на тротуарах. Ні-ні, та й хтось почитає,

ЗМІСТ

Розділ перший	5
Розділ другий	21
Розділ третій	41
Розділ четвертий.....	52
Розділ п'ятий	67
Розділ шостий.....	91
Розділ сьомий	103
Розділ восьмий	117
Розділ дев'ятий	133
Розділ десятий	149
Розділ одинадцятий	156
Розділ дванадцятий.....	160
Розділ тринадцятий	172
Розділ чотирнадцятий.....	175
Розділ п'ятнадцятий	182
Розділ шістнадцятий.....	187
Розділ сімнадцятий	197
Розділ вісімнадцятий	204
Розділ дев'ятнадцятий	207
Розділ двадцятий	210
Розділ двадцять перший	217
Розділ двадцять другий	230
Розділ двадцять третій	242
Розділ двадцять четвертий.....	256
Від автора.....	265